

Kerkelijke aanwezigheid in de crematoria vandaag en in de toekomst

Het aantal crematies in Vlaanderen kende de laatste twintig jaar een gestage groei. De toenemende vraag heeft geleid tot de uitbreiding van het aantal crematoria in de verschillende provincies. Op dit moment telt Vlaanderen er negen. In 2003 erkenden de Vlaamse bisschoppen officieel de mogelijkheid om in de toen bestaande crematoria mensen te mandateren, die daar in naam van de katholieke Kerk een gebedsmoment konden leiden. In de *Orde van dienst voor de uitvaartliturgie* van 1993 was reeds de mogelijkheid voorzien van een “Gebed in het crematorium”. Dit was bedoeld als een parallel van de gebeden op het kerkhof, aansluitend op de uitvaartliturgie in de parochiekerk.

Snelle evoluties

In praktijk is dit afscheidsgebed in vele gevallen uitgegroeid tot een meer uitgebreide plechtigheid, die de liturgische viering in de kerk vervangt. Mensen richten zich rechtstreeks tot het crematorium en beschouwen het ‘christelijk afscheidsgebed’ dat daar aangeboden wordt als een volwaardig alternatief voor de uitvaartliturgie in een kerkgebouw.

De organisatie van de crematoria heeft zelf trouwens ook wijzigingen ondergaan. Volgens het vandaag geldende *Decreet op de begraafplaatsen en de lijkbezorging* (16 januari 2004) zijn crematoria in Vlaanderen publieke instellingen, opgericht door steden of intercommunale verbanden. Maar op een aantal plaatsen wordt de uitbating van de bijhorende diensten (aanbod van afscheidsplechtigheden en alle faciliteiten in verband met rouwmaaltijden) aan privé-ondernemingen toevertrouwd. Deze evolutie werkt de beeldvorming in de hand als zouden de kerkelijk gemandateerden werknemers zijn van de firma die het crematorium uitbaat.

De katholieke Kerk bezit geen monopolie in het aanbod van afscheidsrituelen. Mensen kiezen vrij op welke manier zij afscheid willen nemen van hun overledenen. Niet alleen in de crematoria, maar ook daarbuiten zijn de keuzemogelijkheden inzake de vormgeving van dit laatste afscheid sterk gegroeid. Er is een steeds groter aanbod van algemeen religieuze en seculiere afscheidsplechtigheden, waarvan de invulling aanzienlijk verschilt van deze in de kerkelijke uitvaartliturgie. De nadruk verschuift vaak van gebed naar poëtische teksten, centraal staat de persoon en de levensgeschiedenis van de overledene, in plaats van schriftlezingen kiest men de geliefde teksten of muziek van de overledene enz. Deze nieuwe afscheidsriten werpen scherper dan voorheen de vraag op naar de eigenheid van de christelijke uitvaartliturgie, en naar het geloof dat daarin tot uitdrukking wordt gebracht.

Vragen bij de praktijk van de christelijke afscheidsplechtigheden in de crematoria

Wanneer wij de ervaringen met de christelijke afscheidsplechtigheden in de crematoria evalueren zijn de vaststellingen dubbel.

Enerzijds kan men het aanbod vanuit de katholieke Kerk beschouwen als een vorm van diaconie: de gemandateerde voorgangers en gebedsleiders bewijzen een dienst aan mensen die om verschillende redenen de weg niet (meer) vinden naar de parochiegemeenschappen, maar die toch een afscheidsmoment wensen met een min of meer expliciete verwijzing naar de christelijke geloofstraditie.

Anderzijds rijzen er vragen bij de gegroeide praktijk. De hulp die wordt geboden, beperkt zich voornamelijk tot het rituele aanbod. De kansen tot betekenisvolle pastorale contacten zijn eerder klein. Ook na de viering is pastorale opvolging nauwelijks mogelijk. Zo dreigt het kerkelijke engagement voor de rouwende families zich te beperken tot een louter rituele dienstverlening.

De inschakeling in de algemene organisatie van de crematoria heeft ook een duidelijke invloed op de liturgische vormgeving van de christelijke plechtigheden: er is de bijna evidente keuze voor opgenomen muziekstukken, de minimale aanwezigheid van christelijke symboliek en het gebrek aan betrokkenheid vanuit de concrete geloofsgemeenschap. Dit alles maakt het vaak moeilijker om het eigen, biddende karakter van onze liturgie tot zijn recht te laten komen. Vanuit liturgisch en kerkelijk standpunt vormt een plechtigheid in het crematorium dan ook geen alternatief voor de kerkelijke uitvaartliturgie zoals deze in de parochiekerken wordt aangeboden.

Een nieuw antwoord op een nieuwe situatie

De evoluties binnen de uitvaartsector én binnen onze kerkgemeenschap in Vlaanderen nopen tot evaluatie en heroriëntering van het aangegane engagement van de katholieke Kerk in de crematoria:

1. In de *reeds bestaande crematoria* willen wij het engagement bijsturen, en wel in volgende zin: de mandatering van voorgangers (priesters, diakens, gebedsleiders) voor het leiden van christelijke afscheidsplechtigheden in de crematoria zal worden afgebouwd en dit tegen *1 januari 2015*. Een precies tijdstraject daarvoor zal per bisdom worden uitgewerkt, na overleg met de directies van de afzonderlijke crematoria.
In het verlengde hiervan zullen ook in de *crematoria die in de toekomst gebouwd zullen worden* vanuit de katholieke Kerk geen voorgangers worden gemandateerd om deze afscheidsplechtigheden te leiden.
2. Families die in een crematorium een laatste gebed willen voorzien bij het stoffelijk overschot van de overledene, kunnen daarvoor ook in de toekomst een beroep doen op de katholieke Kerk. Het gaat hierbij echter niet om een volledige afscheidsplechtigheid, maar om een kort gebedsmoment, dat te vergelijken is met het gebed dat op het kerkhof plaats kan hebben. De afzonderlijke bisdommen zullen afspraken maken met de crematoria over de concrete modaliteiten van dit gebedsmoment.

Met de hierboven geschetste heroriëntering van ons engagement ten opzichte van de crematoria willen wij op een haalbare manier tegemoet komen aan de gewijzigde situatie, vertrekkend vanuit een brede visie op het geheel van onze kerkelijke uitvaartliturgie en -pastoraal.

Kerkelijke uitvaartliturgie: een waardevolle keuze

Als bisschoppen erkennen wij het maatschappelijke belang en de eigen rol van de crematoria waar mensen geholpen worden om afscheid te nemen van hun overledenen. Wij willen daarbij de huidige situatie van levensbeschouwelijk pluralisme ernstig nemen.

Evenzeer zijn wij overtuigd van de blijvende waarde van de katholieke uitvaartliturgie. In haar eigen taal - opgebouwd uit rituelen, symbolen, Bijbelteksten, gebed en zang - drukt zij onze hoop uit op eeuwig leven, op grond van Christus' verrijzenis.

Net als de viering van de christelijke initiatie (doop, vormsel, eerste communie) en het christelijk huwelijk dreigt de uitvaartliturgie haar betekenis te verliezen wanneer ze helemaal losgemaakt wordt van de geloofsgemeenschap. Daarom wordt ook de uitvaartliturgie in principe gevierd in de parochiekerken, die de plaatsen zijn waar onze kerkgemeenschap thuis is, en die precies met het oog op de viering van de liturgie werden opgericht.

Wij roepen dus de families die een katholieke uitvaartliturgie wensen op, om zich te richten tot de parochies. Daar kunnen wij vanuit de kerkgemeenschap de tijd nemen om hen te beluisteren in hun verdriet en hen een boodschap van troost en hoop te brengen. Dit proberen wij tastbaar te maken in concrete menselijke nabijheid en in een verzorgde, biddende liturgie, die put uit de waardevolle schat aan teksten, rituelen en symbolen die de christelijke traditie heeft opgebouwd.

Aan de pastorale verantwoordelijken vragen wij om te blijven werken aan de inhoudelijke en vormelijke kwaliteit van de kerkelijke uitvaartliturgie, gekoppeld aan een levensnabije pastoraal bij zieken, stervenden en rouwenden. Wij danken hen ook voor al hun inspanningen op dit vlak. Het is wellicht de meest vruchtbare weg om als Kerk trouw te blijven aan onze zending en om aan de wereld te verkondigen dat de verrijzenis van Jezus Christus hoop en perspectief geeft, over de grenzen van de dood heen.

De Vlaamse bisschoppen, 7 februari 2013.